

HELAL KAZANÇ ÖRNEĞİ BİR SAHÂBÎ: CABİR B. ABDULLAH (R.A)

Nübüvvet bahçesinin gülleri olan Sahâbî efendilerimizi tanımanın en güzel yollarından biri de, onların Efendimiz'den (sas) duyup, naklettiği hadislerdir. Bu gün adını bildiğimiz 10.000 sahâbî efendilerimizin ancak yüzde onu yani bin tanesi Efendimiz'den hadis rivayet etmişlerdir. Kimi Ebû Hureyre, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Enes b. Malik, Hz. Aişe ve Cabir b. Abdullah gibi çok hadis rivayet etmiş; kimi de az hadis rivayet etmiştir, ya da sadece bir iki hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Az ya da çok, rivayet edilen o hadisin üzerinden, o nebevî mesajların ilk ravisi, işiteni olan sahâbî efendimizin şahsiyetini tanıma noktasında ipuçları yakalayabiliriz. Çünkü genelde insan, karakter, mizaç ve kabiliyeti nispetinde duyduğu sözleri zihninde tutabiliyor ve bunları başkalarına aktarabiliyor. Özel olarak hadis nakli için istihdam edilenler dışında, birçok sahâbî efendimizde genelde ya kendisi ile alakalı rivayetleri zihinlerinde tutuyor veyahut karakter ve mizaçlarına uygun rivayetleri hafızalarında daha iyi saklıyor, yeri gelince de bunu başkaları ile paylaşıyorlardı.

Cabir b. Abdullah'da zihnine, hafızasına kayıt ettiği nebevî sözleri bu ümmet ile paylaştı, hem de çokça paylaştıran yiğitler-

den biridir. *Muksirûn* dediğimiz yani çok hadis rivayet eden dokuz sahâbînin altıncısıdır.¹⁵⁸

Cabir b. Abdullah'ın aktardığı 1540 hadisten dört tanesinin üzerinden onun nasıl helal kazanç noktasında duyarlı olduğunu anlamaya çalışalım. Diyor ki: “Efendimiz (sas) bir gün bize çok önemli şeyler söyledi ve sonra sözlerini şöyle bitirdi: **“Helal olan dünyalığı alınız ve haram olanı terk ediniz.”**¹⁵⁹ Yani helal ile yetininiz. Bugün bazı cahillerin ya dil ile ya hal ile dedikleri gibi: *“Helal haram ver Allah'ım; garip kulun yer Allah'ım!”* demeyiniz. Helal ile yetininiz, unutmayın ki; *helal dairesi geniştir, keyfe de kâfidir*. İnsanların bir gün böyle bir noktaya geleceğini Efendimiz şu sözle ile beyan ediyordu: **“İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, kişi elde ettiği şey (mal) helalden mi, haramdan mı, buna hiç önem vermeyecektir.”**¹⁶⁰

Efendimiz (sas) helal kazanca sahâbîyi teşvik ederken onun nasıl elde edileceğini de beyan ediyor. Aişe annemizin ve Cabir b. Abdullah'ın naklettiği bir hadiste: **“Hiç kimse kendi elinin emeğinden daha temiz, daha helal bir kazanç elde edemez!”**¹⁶¹ diyordu. İnsanın elinin emeğiyle, alınının teriyle elde edilen kazancın en temiz kazanç, en bereketli sermaye olduğunu böylece beyan ediyordu. Hz. Cabir'in rivayet ettiği üçüncü hadis ise şu idi: **“Ey İnsanlar! Allah'tan hakkıyla sakının ve rızkınızı helal ve güzel yoldan isteyin. Hiç kimse Allah'ın kendisine takdir ettiği rızkı geç de olsa elde etmeden ölmeyecektir. Öyleyse Allah'tan hakkıyla sakının ve rızkınızı helal yoldan isteyin. Size helal olanı alın ve haram olanı terk edin, almayın!”**¹⁶²

158. Hadis rivayetinde muksirûndan sayılan sahâbî efendilerimiz ve rivayet ettikleri hadis miktarları şöyledir: Ebû Hureyre, 5374; Abdullah b. Ömer, 2630; Enes b. Malik, 2286; Hz. Aişe, 2210; Abdullah b. Abbas, 1660; Cabir b. Abdullah 1540; Ebû Said el-Hudrî, 1170; Abdullah b. Mes'ûd, 800; Abdullah b. Amr, 740. Daha fazla bilgi için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *Sahâbeyi Nasıl Anlamalıyız?*, s. 146-149.

159. İbn Mace, *Ticaret*, 2

160. Buhârî, *Buyû*, 23; Nesai, *Buyû*, 2

161. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, c. 3, s. 466

162. İbn Mace, *Ticaret*, 2

Cabir b. Abdullah'ın helal kazanç konusunda aktardığı dördüncü rivayet ise, hepimizin Asr-ı Saâdet dünyasından çok iyi tanıdığınız bir sahâbî olan Muaz b. Cebel hakkındadır. Muaz b. Cebel, sahâbe içerisinde ilim noktasında istisnai bir yerde duran âlim, fakih ve kadı olan birisidir. Efendimiz (sas) onun sahâbe içerisinde helal ve haramı en iyi bilen olduğunu beyan etmiştir.¹⁶³ Muaz b. Cebel, bu ilmi ve bu seviyeyi elini, eteğini dünyadan çekip tamamen kendini ilme vakfederek elde etmemiştir. Ya da birilerine yük olarak, yaslanarak da yapmamıştır. Elinin emeği ile çalışmış, alınının teri ile kazanmış; sonra da ilim tahsil etmiştir. Ödediği emek büyük olduğu için Allah onun işine de, ilmine de, çok az yaşamasına rağmen ömrüne de büyük bir bereket vermiştir.¹⁶⁴ O, tarlada, bahçede çalışmış, evine helal bir lokma götürmek için gayret etmiş, diğer zamanlarında ise Suffa Mektebi'nin en gözde talebelerinden biri olmuştur.

Muaz b. Cebel, tarla işinde sürekli çalıştığı için elleri nasırlaşmıştı.¹⁶⁵ Bir gün Efendimiz'in huzuruna geldiğinde, Efendimiz ellerini uzatmış ama Muaz ellerini O'na doğru uzatmakta biraz tereddüt etmişti. Efendimiz bu tereddüdünün sebebini sorunca; "Ya Resûlullah! Tarla bahçe işlerinde çalışmaktan ellerim nasır tuttu. Sizin ellerinizi incitmek istemediğimden ellerimi size uzatmadım!" demişti. Efendimiz (sas): "**Uzat ey Muaz uzat o ellerini!**" demiş, sonra o ellerin nasır bağlayan avuç içlerini öpmüş ve demişti ki: "**Bu el Allah ve Resûlü'nün sevdiği eldir. Bu ele Cehennem azabı dokunmayacaktır!**"¹⁶⁶

163. Müslim, *Fedâilü's-Sâhabe*, 119; Tirmizî, *Menâkıb*, 32

164. Muaz b. Cebel, Hicret'ten 18 yıl önce, yani Miladî 603 yılında Medine'de doğmuş, 18 yaşlarında iken iman etmiş ve Hicret'in 17. yılında, Miladî olarak da 638'de, 35 yaşlarında Amevâs taununda vefat etmiştir. Kabri, bugün Ürdün içerisinde kalan Ağvarüşşimâliye'dedir. Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsabe*, c. 3, s. 1847, 1848; İbn Esir, *Usdü'l-Ğabe*, c. 5, s. 187-190

165. Bazı rivayetlerde, bu olayın kahramanı Sa'd b. Muaz'dır. Bkz: Ebû Davud, *Buyû*, 1; Tirmizî, *Buyû*, 4

166. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, c. 1, s. 405, 416

Cabir b. Abdullah o günden sonra ne zaman Muaz'ı görse, önce o elleri öpecek, daha sonra kendi nasırlaşmış ellerini ona gösterecekti. Evet, Cabir b. Abdullah'ın elleri de çalışmaktan nasır tutmuştu. Cabir b. Abdullah'ın babası Abdullah b. Amr, Uhud'da şehit olunca, bir taraftan babasının şehadetine seviyor, diğer bir taraftan da üzülüyordu. Çünkü babası ona dokuz kız kardeşini emanet etmiş, bir de ciddi oranda bir borç bırakarak gitmişti. O günden sonra Cabir b. Abdullah, hem kız kardeşlerine bakmak, hem de babasının borçlarını ödemek durumunda kalmıştı. Bu da çok kolay değildi. O günlerin birinde Efendimiz'in (sas) yanına gelmişti. Efendimiz (sas) onu çok düşünceli görünce; **"Ne oldu Cabir? Bir sıkıntın mı var?"** diye sormuştu. Cabir b. Abdullah: **"Ya Resûlullah! Babam şehit oldu, geriye bakmam için dokuz kız kardeş, bir de yüklü bir borç bıraktı. Ben şimdi ne yapacağım!"** dedi. Efendimiz (sas) **"Babanın ahirette ki durumunu sana bildireyim mi?"** dedi. Cabir heyecanla **"evet"** dedi. Efendimiz (sas) dedi ki: **"Allah babanla perdesiz bir şekilde Cennet'te konuştu. Onu diriltti ve ona sordu: 'Ne istersin benden? Baban dedi ki: 'Ya Rabbi! Şehit olmak ne güzel bir duyguymuş ne olur beni bir daha öldür, gideyim senin için savaşayım öleyim, bir daha senin huzuruna geleyim. Yine beni öldür, gidip yine geleyim ve bu hal hep devam edip dursun!' Rabbimiz babana dedi ki: 'Hüküm verilmiştir, bir daha dünyaya dönmek yoktur!' Rabbinin bu sözü üzerine baban dedi ki: 'O zaman ne olur Ya Rabbi! Şehitlerin elde ettikleri bu güzellikleri bunlardan habersiz olan kardeşlerimize bildir!'"** Bunun üzerine Rabbimiz, Âl-i İmrân Süresi'nin 169. ayetini indirdi. **"Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin, bilakis onlar diridirler ve Rableri katında rızıklandırılmaktadırlar!"**¹⁶⁷

Cabir b. Abdullah bu sözleri duyunca tüm dertlerini unuttu, sevinç içerisinde Efendimiz'in dediklerini dinledi. Sonra Efendimiz (sas) Cabir'e borçları konusunda dua etti. Akabin-

167. Tirmizi, *Tefsirü'l-Kur'an*, 18

de Efendimiz (sas) hem Sahâbe'ye bu konuda Cabir'e yardımcı olmalarını istedi, hem de bizzat kendisi alacaklıları dolaşarak, Cabir'i sıkıştırmamalarını onlardan talep etti. Alacaklılardan büyük bir kısmı Yahudi olduğu için pek de yardımcı olmamışlardı.

Cabir b. Abdullah da, gayretini biraz daha arttırdı, tarlada biraz daha terledi; çünkü borç konusunda Efendimiz'in beyanlarını çok iyi biliyordu. Borçlu olarak Allah'ın huzuruna gitmemek için elinden gelen gayreti gösteriyordu. Tam bu noktada borç meselesinde Efendimiz'in (sas) hassasiyetine dair birkaç örnek vermemiz yerinde olacaktır. Çünkü bu alanda ciddi sıkıntılar yaşandığı hepimizin malumudur. Üzülerek söylemek gerekir ki, bizler şimdilerde Hz. Peygamber'in bu konudaki uyarılarını tam anlamı ile kavramış değiliz.

Bakın, sahâbeden Seleme b. Ekva nasıl bir tablo bize aktarıyor:

Hz. Peygamber ile oturuyorduk, bu sırada bir cenaze getirildi. Cenaze yakınları: “Ya Resûlüllah! Cenaze namazını kıldırır mısınız?” dediler. Efendimiz: “*Ölenin üzerinde bir borç var mı?*” diye sordu. Onlar: “Hayır” dediler. “*Geriye bir şeyler bıraktı mı?*” diye sordu. Onlar: “Hayır” dediler. Bunun üzerine Efendimiz (sas) o cenaze namazını kıldırdı. Sonra başka bir cenaze getirildi. Aynı gün mü başka bir gün mü bilmiyoruz. O vefat edenin yakınları da cenaze namazı için rica da bulundular. Efendimiz aynı soruyu sordu: “*Ölenin üzerinde bir borç var mı?*” Cenaze yakınları: “evet” dediler. “*Geriye bir şeyler bıraktı mı?*” diye sordu. Onlar: “Evet, üç dinar kadar bıraktı” dediler. Borcunu karşılıyor mu diye sordu, evet dediler. “*O mal ile hemen borcunu ödeyin*” dedi ve o zatında cenaze namazını kıldırdı. Başka bir gün bir cenaze daha getirildi. Yine Efendimiz'den rica edildi. Efendimiz aynı soruyu sordu. Adamlar borcu var, malı da yok dediler. Bunun üzerine Efendimiz: “*Arkadaşınızın cenaze namazını siz kıldırın*” dedi ve oradan ayrılmak için hareket etti. Efendimiz böyle yapınca, Sahâbe'den Ebû Katade: “*Ya Resûlüllah! O zatın borcu benim borcumdur. Son kuruşuna kadar ben ödeyeceğim. Ne olur arkadaşımızı*

bu hayırdan mahrum etmeyin” dedi. Efendimiz böylece geldi ve o sahâbînin cenaze namazını kıldırdı.”¹⁶⁸

Hadisenin sonrasını Ebû Katade'den dinliyoruz: “O günün ikindisinde beni gördü Resûlullah. **“Ödedin mi? Arkadaşının borcunu!”** dedi. Ben: “Daha ödemedim Ya Resûlullah!” dedim. Ertesi gün sabah namazında beni gördü. **“Ödedin mi?”** dedi. Ben: “Daha değil Ya Resûlullah!” dedim. Öğlen bir daha gördü: **“Ödedin mi?”** dedi. Ben “Hayır ya Resûlullah?” dedim. Bana dedi ki: **“Ebû Katade! Arkadaşın Cennet'in kapısında bekletiliyor, öde de adam Cennet'e girsin?”** dedi. Bunun üzerine hemen koştum, o borcu ödedim ve gelip Resûlullah'a haber verdim. Ödediğimi söyleyince, Resûlullah çok memnun oldu.”¹⁶⁹

Başka bir hadiseyi Muhammed b. Cahş anlatıyor:

Bir gün Resûlullah ile beraber oturuyorduk. O ara birden gözlerini kapattı, bir müddet öylece durduktan sonra, üç kez **“Sübhannallah, Sübhanallah, Sübhanallah”** dedikten sonra, **“Ne ağır şeyler indi, ne ağır şeyler indi”** dedi. Anladık ki iş ciddi, bundan dolayı korkumuzdan o an Resûlullah'a bir şeyler sormadık. Ertesi gün merakla sorduk: “Ya Resûlullah! Siz dün böyle böyle dediniz. Bunun hikmeti nedir acaba?” Efendimiz (sas) dedi ki: **“Allah borç ile alakalı çok ağır bir hüküm indirdi. Allaha yemin ederim ki, bir kimse, Allah yolunda şehid olsa, sonra diriltirse, sonra yine şehid edilip yine diriltirse ve üçüncü defa da şehit olup bir daha diriltirse, borçlu olduğu hâlde, borcunu ödeyinceye kadar Cennet'e giremez.”**¹⁷⁰

Taberani'de insanı dehşete düşüren bir hadis daha vardır. Efendimiz (sas) buyururlar ki: **“Aldığı borcu ödemek istemeyene ve o borç ile Allah'ın huzuruna gelene, Allahü teâlâ, kıyamette, “Bu kimsenin hakkını sende bırakacağımı mı zannettin?” buyurarak, o kimsenin iyi amellerini alıp diğerine verir. Eğer borcunu vermeyenin iyi ameli yoksa borç verenin kötü amellerini, günah-**

168. Tirmizi, *Cenaiz*, 69; Dârimi, *Buyû*, 53

169. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, c. 4, s. 47

170. Nesâi, *Kitabü'l-Buyû*, 98

*larını borçluya yükler.*¹⁷¹ Bunun sonucunda amel defterleri açılınca, bazı insanlar işledikleri sevapları hesap defterlerinde göremeyecek, bazı insanlar işlemedikleri günahları görecek, ya da tam aksi işlemedikleri sevapları görecek, ya da işlediği günahların olmadığına şahit olacaktır. Asıl iflas budur, zaten Efendimiz bir gün müflis kimdir diye sorarak bu meseleyi izah etmiştir.¹⁷²

Neden Efendimiz'in borç konusunda beyanları bu kadar serttir. Çünkü bu konuda gevşek davrandığınızda, insanların birbirlerine iyilik yaptıkları zaman pişman olacak bir hale geldiklerinde, artık kim kime el uzatır, kim kimin derdi ile dertlenir, kim kime borç verir? Bu güven ortamını sarstığınız zaman faiz belası dediğiniz hastalık herkesi kasıp, kavurur. İşte Cabir b. Abdullah borç meselesinde bu nebevî uyarıları kavrayan biri olarak, borçlarını ödemek için çırpınıp duruyordu. O, beşer olarak elinden geleni yaptı; hasat zamanı mahsulü topladı. Efendimiz (sas) ona: **“Mahsulü topladığında bana haber ver, alacaklılarına ben dağıtayım”** demişti. Hemen Efendimiz'i çağırdı. Efendimiz (sas) toplanan o hurmalara başına geçti ve alacaklıları çağırdı. Allah, Peygamber'inin elinin değdiği o mahsulü bereketlendirmişti, her gelen borcunu alıp gidiyordu. Mahsul bitti, borçta bitmişti. O gün Cabir için bir bayramdı. Sordu Efendimiz'e: “Ya Resûlullah! Bu bir mucize, bu mucizeyi anlatayım mı başkalarına?” Efendimiz: **“Anlat”** demişti. İznin alınca anlatmış, bizim de böyle haberimiz olmuştu.¹⁷³

171. Taberanî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, c. 4, s. 343

172. Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Rasulullah (sas) bir gün: “Müflis kimdir, biliyor musunuz?” diye sordu. Ashâb: “Bizim aramızda müflis, parası ve malı olmayan kimsedir!” dediler. Rasulullah (sas): “Şüphesiz ki ümmetimin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevabıyla gelip, fakat şuna sövüp, buna zina isnad ve iftirası yapıp, şunun malını yiyip, bunun kanını dö-küp, şunu dövüp, bu sebeple iyiliklerinin sevabı şuna buna verilen ve üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biten ve hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilip sonra da Cehennem'e atılan kimsedir” buyurdular. (Müslim, *Birr*, 59; Tirmizî, *Kıyâmet*, 2)

173. Buhârî, *Vesâyâ*, 36